

Реалізація компетентнісного підходу до навчання учнів історії
у закладах загальної середньої освіти
(методичні рекомендації)

Одним із завдань, які вирішує сучасна школа – формування духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя випускника. Сьогодні суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності тощо.

Головне завдання школи – не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до неперервного навчання. Освічена людина в сучасному суспільстві не тільки і не скільки людина, що володіє знаннями, а яка вміє цілеспрямовано здобувати знання та застосовувати їх. Тому, одним із перспективних напрямів реформування освіти є впровадження компетентнісного підходу.

Під компетентнісним підходом в освіті розуміють спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей особистості того, хто навчається [1]. Основною характеристикою компетентнісного підходу є перенесення акцентів з процесу навчання на його результати.

Компетентнісна освіта орієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, формування ставлень дитини, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і вмінь учнів [1]. Під поняттям компетентнісне навчання маємо розуміти спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметної компетентностей особистості.

Одним із найважливіших факторів успішного запровадження компетентнісного підходу в навчанні історії є готовність учителя до реалізації поставленої мети – формування компетентної особистості. Щоб успішно сформувати компетентну особистість учитель повинен:

- планувати урок з використанням різних форм і методів навчальної діяльності;
- пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям учнів;
- залучати до обговорення попередній досвід учнів;
- оцінюючи навчальні досягнення учнів, брати до уваги не тільки знання і вміння учнів, а передусім здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях [1].

Варто зазначити, що компетентнісний підхід у навчанні тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами, оскільки спрямований на особистість учня й може бути реалізований і оцінений тільки у процесі виконання учнем певного комплексу дій [1].

Нагадаємо, що діяльнісний підхід сприяє організації освітнього процесу, спрямованого на забезпечення активної, усвідомленої освітньої діяльності учня; особистісно орієнтований – на розвиток особистості кожного школяра, розкриття його здібностей, побудови індивідуальної освітньої траєкторії учня на основі виявлення та врахування його індивідуальних особливостей, нахилів і навчальних можливостей.

Реалізація діяльнісного підходу на уроках історії може здійснюватися за допомогою створення проблемних ситуацій під час вивчення нового матеріалу, що дозволить замінити традиційні пояснення вчителя «відкриттям» знань;

практико-орієнтованих завдань, які зі свого боку дають змогу учням проводити аналіз і синтез інформації, оцінювати її та створювати новий продукт. Використання технології діяльнісного підходу дасть можливість розв'язати питання щодо наступності між ступенями освіти; єдності та безперервності освітнього процесу.

Звертаємо увагу, що результатом компетентнісного підходу до навчання історії має стати сформованість відповідних компетентностей – ключових і предметної. Зокрема, до ключових належать: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математичну компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрову компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя тощо.

Особливу увагу на уроках історії слід приділити і формуванню предметної компетентності: хронологічної, просторової, аксеологічної, інформаційної, логічної. Так, наприклад, у процесі формування хронологічної компетентності вчителю необхідно спрямовувати діяльність учнів на вміння орієнтуватися в історичному часі, розглядати суспільні явища в розвитку та конкретних історичних умовах певного часу, зіставляти історичні події, явища з історичними періодами (епохами), орієнтуватися в періодизації історії, а також використовувати періодизацію в якості способу пізнання історичного процесу. Під час роботи з історичними картами основними умовами формування просторової компетентності будуть: наступність у роботі від п'ятого до старших класів, у якій обов'язково враховуються вікові можливості учнів; реалізація інформаційної, навчальної, розвивальної функцій історичних карт; використання карт на різних етапах уроку, організації пошукової роботи.

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Компетентнісний підхід у навчанні вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. Нагадуємо, що до таких методів можна віднести: частково-пошуковий (евристичний) – розв'язання пізнавальних завдань; проблемний, дослідницький – учень усвідомлює проблему і знаходить шляхи її вирішення; інтерактивний – активна взаємодія всіх учнів; продуктивне навчання – дослідницька діяльність, розвиток критичного мислення; метод проєкту.

З метою формування в учнів цілісної картини світу та критичного мислення рекомендуємо до використання в освітньому процесі структурно-логічні блок-схеми [2]. Використання таких схем, підсилених елементами проблемного навчання може стати одним із способів полегшення сприйняття учнем навчального матеріалу, спонукати його до осмислення історичних фактів та подій сьогодення, розвивати вміння аргументованого аналізу історичного минулого. Як приклад ефективності використання елементів проблемного навчання та структурно-логічних схем, може служити система уроків з історії України для учнів 9 класу по темі «Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII-I третини XIX століття». Для створення

структурно-логічних схем рекомендуємо інструменти, з якими можна ознайомитися за покликанням: <https://athunder.livejournal.com/416981.html>.

Під час реалізації компетентнісного підходу до навчання, з метою урізноманітнення форм організації освітньої діяльності, рекомендуємо надавати перевагу таким формам, які створюють ситуацію успіху. Найбільш продуктивними формами можуть бути: індивідуальна діяльність, робота в парах, групах, проведення бінарних уроків.

Важливою складовою компетентнісного підходу є співпраця учнів між собою та з учителем, ведення діалогу, застосування вчителем формувального оцінювання.

Особлива роль у побудові компетентнісного навчання належить підручникам – механізму реалізації інновацій у змісті освіти. Звертаємо увагу, що сучасні підручники з історії побудовано з використанням проблемного підходу до навчання та містять компетентнісні завдання. Матеріал у підручниках з історії викладено так, щоб учні змогли навчитися: визначати в тому чи в іншому суспільно-історичному явищі його конкретні передумови, переосмислювати простір-час з огляду на історичні факти, усвідомлювати історію України як частину світового культурнополітичного простору, протистояти історичними маніпуляціям. Звертаємо увагу на те, що вчитель може самостійно добирати електронні ресурси, дидактичні матеріали, які слугуватимуть доповненням до підручника. Оволодіваючи знаннями системно, учні зможуть зіставляти події та процеси в Україні зі світовими явищами того ж історичного періоду, який вивчається.

Отже, у результаті реалізації компетентнісного підходу ми маємо виховати особистість, що вміє самостійно думати – критично, логічно, креативно, творчо; діяти – аналізувати, досліджувати, планувати, робити вибір, приймати рішення.

Список використаних джерел

1. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. – К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. – 208 с.

2. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. – Старобільськ, 2015. – 112 с.

Методист з історії навчально-методичного
відділу координації освітньої діяльності
та професійного розвитку Сумського ОППО

О.В. Третякова

Підпис наявний в оригіналі